

Dejiny hrou Popularizačné podujatie pre najmenších – „V historikovej dielni“

V sobotu, 17. 6. 2017, sa členovia Konštantínovho historického spolku, pôsobiaceho pri Katedre histórie FF UKF v Nitre, zúčastnili na popularizačnej akcii určenej pre širokú verejnosť, ktorá sa konala v nitrianskom Hideparku. Podujatie nadväzovalo na ďalšiu z celého radu aktivít, na ktorých sa už pravidelne podieľa katedra histórie, Nitriansky spolok historikov, Slovenská historická spoločnosť pri Historickom ústave SAV, študenti histórie zoskupení v Konštantínovom historickom spolku a zástupcovia z občianskeho združenia Herodotos. Účelom podujatí je predstaviť najnovšie vedecké poznatky a priblížiť prácu historikov v celej jej rozmanitosti, a to nielen širokej odbornej, ale predovšetkým laickej verejnosti rôznych vekových kategórií – tých najmenších nevynímajúc. Z tohto dôvodu sa organizátori (Bc. Mária Molnárová, Mgr. Martina Škutová, Mgr. Vladimír Koppan, Natália Hrkotáčová, Kristína Koppanová, Mgr. Miroslav Palárik, PhD. a Mgr. Zuzana Hasarová, PhD.) rozhodli pripraviť kreatívne podujatie pre deti a mládež s názvom „V historikovej dielni“.

Obrázok č. 1: Účastníci dielne pri kreatívnych aktivitách (Foto: autori)

S impulzom vytvoriť priestor na prezentáciu aktivít združení, ktoré sa zapojili do grantového programu Mladí nitrianski filantropi, prišla Nitrianska komunitná nadácia. Medzi úspešnými žiadateľmi o finančnú podporu sa objavili aj študenti Katedry histórie FF UKF v Nitre – Bc. Viktória Rigová, Bc. Mária Molnárová a doktorand Mgr. Vladimír Koppán. Tí v apríli 2017 usporiadali interaktívnu prednášku, mapujúcu situáciu v stredoeurópskom priestore po zániku Veľkej Moravy. Diskusný večer v Stredovekej taverne, ktorého fórum bolo otvorené aj pre širšiu verejnosť, a ktorý prebiehal v dobových kostýmoch a s replikami zbraní, sa zamerail aj na prezentovanie aktuálnych problémov výskumu veľkomoravského obdobia, s úsilím o vyvrátenie tradičných mýtov, ktoré sa s ním spájajú.

Obrázok č. 2: Aktéri podujatia: Historikova dielňa (Foto: autori)

Snaha priblížiť prácu vedca spolu so schopnosťou zaujať i tie najnižšie vekové kategórie návštevníkov podujatia sa pri prípravách naň stali pre organizátorov nemalou výzvou. Hoci popularizácia odborných výstupov a prezentovanie vlastnej činnosti majú už tradičné miesto v každoročnom kalendári akcií pracoviska i uvedených spolkov, väčšina z nich sa doteraz primárne zameriavala na študentov stredných alebo vysokých škôl, či na ďalších záujemcov o históriu z radov širokej, no zväčša už „dospelej“ verejnosti. Práca s detským návštevníkom však bola vo viacerých ohľadoch novinkou. Úsilie navrhnuť taký koncept podujatia, ktoré by nebolo len zábavným, ale aj poučným, a ktoré by priblížilo zložité procesy pátrania po historických faktoch hrou, interaktívnou formou, nakoniec našlo výraz vo vytvorení celej siete zaujímavých aktivít. Lúštenie slov ukrytých v starých latinských listinách, zostavenie si vlastného rodokmeňa, vyfarbovanie erbov podľa heraldických zásad, možnosť vyskúšať si proces pečatenia či zostavovanie časovej osy dejinných udalostí za pomoci pestrofarebných obrázkov – to je len malá časť z bohatého repertoáru pripravených činností, do ktorých sa detský návštevník mohol zapojiť. Skladba jednotlivých úloh bola navrhnutá tak, aby náležitou formou previedla deti svetom historického bádania a ukázala im,

čo všetko sa skrýva za pojmom „dejiny“. Finálna podoba však neprilákala len najmenších – do aktivít sa neraz zapájali i členovia z iných spolkov a združení, ale tiež rodičia detí či ďalší náhodní návštevníci. Príležitosť spoznať osobnú históriu, zoznámiť sa s dejinami vynálezov či nazrieť pod rúško vybraných disciplín z pomocných vied historických si rýchlo získali svojich fanúšikov. Motiváciou pre splnenie alternatívnych úloh boli udeľované pečiatky, ktorých určitý počet posunul mladých výskumníkov až tesne pred veľké finále – odhalenie pripravenej šifry.

Obrázok č. 3: Zúčastnení dostali možnosť vytvoriť si vlastný rodostrom (Foto: autori)

V historikovej dielni bolo živo, zábavne i poučné. Vošli do nej malé, zvedavé deti, dospeláci i dospelí, a po zdolaní vybraných aktivít z nej vyšli diplomom odmenení amatérski historici. Spokojnosť však zavládla na oboch stranách. Kým tí najmenší odchádzali obohatení o nové zážitky, zručnosti a vedomosti, organizátori si úspešne otestovali nový model popularizačných aktivít, ktorý plánujú rozvíjať i v budúcnosti, a prilákať tak i ďalších nadšencov prahnúcich po nových informáciách z historikovej dielni. Ktovie, možno sa raz práve oni, v snahe stať sa budúcimi učiteľmi dejepisu či historikmi, stanú študentmi na Katedre histórie FF UKF v Nitre.

Miroslav Palárik – Zuzana Hasarová, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Medzinárodná vedecká konferencia o rómskom holokauste s letnou školou pre PhD. študentov

V dňoch 20. a 21. septembra 2017 sa v reprezentačných priestoroch AV ČR v Prahe konala medzinárodná vedecká konferencia s názvom „*Tracing the Legacies of the Roma Genocide. Families as Transmitters of Experience and Memory*“. Konferencia bola spoločnou udalosťou dvoch akademických iniciatív zameraných na výskum histórie Rómov: Pražského fóra pre rómske dejiny pri Ústave pre súdobé dejiny AV ČR a Výskumnej sieti „*Legacies of the Roma Genocide in Europe since 1945*“, ktorú založila Výskumná rada pre filozofické a humanitné vedy (AHRC, Spojené kráľovstvo). Účelom tejto bohatej konferencie bolo zmapovať súčasný výskum a usmerniť tie rozvíjajúce sa, skúmať, ako perzekúcie a násilie v minulosti vplývalo na rodinnú históriu a politickú a spoločenskú identitu Rómov v rozdielnych častiach Európy. Konferenciu otvorili historičky z Univerzity v Liverpoole Celia Donert, ktorej onedlho vyjde v nakladateľstve Cambridge university press kniha s názvom „*The Rights of the Roma*“ s podtitulom „*The struggle for citizenship in postwar Czechoslovakia*“ a Eve Rosenhaft, ktorá sa už dvadsať rokov venuje výskumu nemeckých Sintov a Rómov a vzbudila záujem objavom vzácných fotografií v Univerzitnej knižnici v Liverpoole, ktorých autorom bol novinár a fotograf Hanns Weltzel.

Prvému panelu konferencie s názvom „*Families as Transmitters of Experience and Memory*“ predsedala Kateřina Čapková (AV ČR). Prvý príspevok predniesol Volha Bartash (Univerzita v Uppsale) na tému „*The Holocaust in Three Generations? Transmitting Memories and Communicating Trauma in Romani Families in Belarus and Lithuania*“. V nasledujúcom príspevku Hanna Abakunova (Univerzita v Sheffielde) vystúpila s podnetným príspevkom „*Memories of Persecution of Roma in Ukraine during the Second World War: Roma vs. Non-Roma Perspectives*“, v ktorom okrem iného upozornila na špecifikum rómskych spomienok. Rómovia majú rozdielne skúsenosti so záchranou ako Židia alebo Ukrajinci, absentujú u nich písané pramene a spomienkové udalosti na holokaust, o perzekúcii majú iba fragmentované spomienky. Tretí príspevok predniesla Lada Viková (Univerzita Pardubice) na tému „*'Not being others' and 'Forgetting the Auschwitz Trauma' as two chosen strategies in the postwar history of a Czech-Moravian Roma family*“. Prvý panel prednášok uzavrel Slawomir Kapralski (Pedagogická univerzita v Krakove) s príspevkom „*Roma Family as an Ambiguous Frame of Memory*“.

Podvečer sa účastníci konferencie presunuli do Knižnice Václava Havla, kde Eve Rosenhaft a Jana Müller (Alternatives Jugendzentrum v Dessau) otvorili výstavu s názvom „... don't forget the photos, it's very important...“ *The National Socialist Persecution of Central German Sinti and Roma*. Táto panelová výstava bola inštalovaná v priestoroch Karlovej univerzity od 23. septembra do 3. novembra 2017. Nasledovala hodinová diskusia so vzácnymi hosťami, preživšími holokaust z Nemecka a Česka, ktorú moderovala riaditeľka Múzea rómskej kultúry v Brne Jana Horváthová.

Na druhý deň predsedal druhému panelu konferencie Yasar Abu Ghosh (Karlova univerzita). S prvým príspevkom vystúpil Ari Joskowicz (Vanderbilt univerzita) na tému „*Judicial Testimony and Communal Memory: Pretrial Interviews*“.

with Romani Survivors in the Frankfurt Auschwitz Trials“. Ďalšími prednášajúcimi v rámci tohto panelu bol Petre Matei (Elie Wiesel národný inštitút pre štúdium holokaustu v Rumunsku) s témou „*Roma in Romania and their Memories of the Holocaust – a Complicated Interplay between Survivors, Families, Activists and State*“, ktorého príspevok bol postavený na rozsiahlom výskume založenom na oral history. Druhý panel konferencie uzatvorila Eszter Varsa (Univerzita v Regensburgu) s príspevkom „*Child protection authorities' perception of Romani and non-Romani families in early state socialist Hungary*“.

Tretiemu panelu konferencie predsedal Ilse About (EHESS v Paríži). Ako prvý vystúpil Viorel Achim (Rumunská akadémia vied) s príspevkom „*Roma deported to Transnistria speaking about their suffering in several petitions from 1943-44*“, ktorý v rámci svojej prednášky analyzoval niekoľko žiadostí smerovaných na rumunské úrady v období druhej svetovej vojny. Pripomenul, že takýchto žiadostí, ktoré v tomto období napísali Rómovia, sú stovky. Nasledoval príspevok Grégoire Cousina (MigRom projekt) s názvom „*Creating a community, sharing a history: Family narratives of Bessarabian Roma in France and Romania*“, ktorý počas svojho doktorandského štúdia skúmal právne postavenie migrujúcich rumunských Rómov. Tretí panel uzatvorili svojimi príspevkami historičky Helena Sadílková (Karlova univerzita) a Milada Závodská (Múzeum rómskej kultúry v Brne) s prezentáciou na tému „*After the liberation from the camp I returned to my country (Leon Růžička). Two written testimonies (1958, 1980) by Romani Holocaust Survivors in Communist Czechoslovakia: Asserting a presence outside the private sphere*“. Je dôležité hľadať a pracovať s písanými prameňmi, ktorých autormi sú samotní Rómovia, pretože k rómskej histórii máme predovšetkým písané pramene od Nerómov a nepísané (oral) pramene od Rómov.

Štvrtému, poslednému, panelu konferencie predsedala Krista Hegburg (USHMM vo Washingtone). Prvý príspevok predniesol Dušan Slačka (Múzeum rómskej kultúry v Brne) s témou „*Circumstances of Creation of Miroslav Bárta's Short Documentary Motion Picture Nezapomeňte na tohle děvčátko*“. V rámci svojej prezentácie premietol 5 minútový film, ktorý zobrazuje rómske deti v koncentračnom tábore Lety u Písku. Zaujímavosťou je, že vo filme je ako dozorca predstavený Nemec, pretože v dobe vzniku filmu v roku 1960 bolo neprípustné, aby ním bol český četník, z radov ktorých bola väčšina dozorcov. Tento unikátny krátky film, ktorý bol dlhý čas zabudnutý v archíve, je v súčasnosti prístupný na web stránke romea.cz. S druhým príspevkom vystúpila Jana Horváthová na tému „*Genesis of Research, Documentation and Commemoration of the Roma Holocaust before and after the Establishment of the Museum of Romani Culture*“, ktorá okrem iného priblížila okolnosti prvej spomienky na obete holokaustu Rómov v Hodoníne u Kunštátu v roku 1973. Štvrtý panel uzatvorili svojou prednáškou Anne Klein (Univerzita v Cologne) a Thorsten Fehlberg (nevládna Federálna asociácia pre informovanie a poradenstvo pre preživších nacistických perzekúcií) s témou „*Who speaks? Tracing the transmittance of the Roma Genocide in private memory and commemorative culture*“.

Konferenciu ukončila diskusia, ktorej predsedala Celia Donert. Hlavnými diskutujúcimi boli Tara Zahra (Univerzita v Chicagu), Iulius Rostas (CEU v Budapešti),

Ari Joskowicz, Jan Grill (Univerzita v Manchesteri) a Čeněk Růžička (Komisia pre reparácie rómskych obetí holokaustu), ktorý prítomných oboznámil s tragickým príbehom vlastnej rodiny, ktorá takmer celá zahynula v koncentračných táboroch. Podľa jeho názoru Rómovia v období druhej svetovej vojny pocítili, čoho je človek schopný. V správaní majority sa ukázali jej negatíva i pozitíva. Podľa jeho slov však prevažovali negatíva. Rómovia to vedeli, a preto po druhej svetovej vojne hovorili iba to, čo vedeli, že chce majorita počuť. Upozornil na problémy s odškodňovaním rómskych obetí holokaustu, ako aj na pretrvávajúcu diskrimináciu Rómov. Zaznela aj poznámka o dôležitosti prenosu vedeckých poznatkov o rómskej histórii z východnej do západnej Európy, ktoré počas rozdelenia kontinentu železnou oponou absentovalo.

Na konferenciu nepriamo nadviazala druhá letná škola pre PhD študentov, ktorú organizovala Sieť akademických inštitúcií pre rómske štúdiá (NAIRS). Jednou zo zakladajúcich inštitúcií tejto siete je aj Ústav etnológie SAV v Bratislave. Letná škola sa odohrala od 23. do 26. septembra 2017 v rovnakých priestoroch ako predchádzajúca medzinárodná vedecká konferencia.

Počas NAIRS letnej školy vystúpili so svojimi PhD projektami študenti, ktorých dizertačné práce súvisia s rómskymi štúdiami. Okrem antropologických, sociologických a kulturologických prác boli predstavené aj práce mladých historikov, najmä z Rumunska a Ukrajiny. Predniesli príspevky na témy, ktoré boli založené predovšetkým na oral history výskumoch. Týkali sa tém, akou je pohľad rómskych žien na pronatálnu politiku rumunského komunistického režimu, alebo výskum pohľadu Rómov žijúcich na predmestiach miest na obdobie socializmu. Boli predstavené málo známe deportácie, ktoré sa odohrali počas druhej svetovej vojny, do rumunskom okupovaného Podnesterska, ktoré sa týkali približne 25,000 rumunských Rómov. Deportácie sa konali pod zámienkou asociálnosti, tj. nomádskeho spôsobu života, v prípade usadlých Rómov to bola kriminalita a chudoba. V rokoch deportácií zahynulo približne 11,000 Rómov. Práce z Ukrajiny sa zaoberali projektom Shoah foundation, vďaka ktorému boli v rokoch 1996-1999 zaznamenávané aj svedectvá Rómov, alebo možnosťou zaradenia problematiky rómskeho holokaustu do vyučovacieho procesu, ktorá absentuje nielen na Ukrajine.

Akademické lekcie pre študentov tretieho stupňa štúdií sa týkali najmä oblasti migrácie Rómov z východnej do západnej Európy a lingvistických otázok. Historickú obec svojimi lekciami zastúpila Helena Sadílková a Elena Marushiakova (Univerzita St. Andrews), ktorá v súčasnosti pracuje v projekte RomaInterbellum (ERC Advanced Grant). V závere predposledného dňa letnej školy sa konala diskusia za okrúhlym stolom, pri ktorom každý účastník letnej školy predostrel tému, ktorá ho najviac zaujala a je podľa jeho názoru aktuálna. Bol predstretý široký okruh tém, od histórie Rómov a dôležitosti zaradenia jej výučby do vzdelávacieho procesu po emancipáciu Rómov v súčasnosti. Všetci prítomní sa zhodli na tom, že rómske štúdiá vo všetkých svojich oblastiach spája etický rozmer.

Na záver je potrebné dodať, že pre porozumenie povojnovej histórie rómskych rodín a komunít v Európe sa zdá byť zásadné poznanie genocídy Rómov

počas druhej svetovej vojny. Najmenej 130,000 Rómov bolo zabitých ako priamy dôsledok rasovej politiky realizovanej nacistickým Nemeckom, jeho spojencami a ostatnými európskymi štátmi medzi rokmi 1933 a 1945. Niektorí aktivisti a vedci tvrdia, že bolo zabitých až pol milióna Rómov. Napriek tomu, že mechanizmy a rozsah rómskeho holokaustu sú čiastočne preskúmané, dedičstvo masového vraždenia, getoizácie, sterilizácie a otrockej práce je pre nasledujúce generácie stále pomerne neznáme. Rómsky holokaust je viac holokaustom nepoznaným, ako holokaustom zabudnutým, pretože zabudnúť môžeme iba niečo, čo sme predtým poznali.

Tomáš Kráľovič, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Výbor Slovenskej historickej spoločnosti pri SAV na pôde FF UKF v Nitre

Dňa 11. októbra 2017 prebiehalo stretnutie členov Výboru Slovenskej historickej spoločnosti (SHS) so študentmi a pracovníkmi FF UKF v Nitre. Na úvod privítali hostí a všetkých prítomných vedúci Katedry histórie Mgr. Miroslav Palárik, PhD. a prodekan Filozofickej fakulty doc. PhDr. Matrin Hetényi, PhD., ktorý zdôraznil dôležitosť tém, ktoré budú pertraktované.

Obrázok č. 1: Rastislav Kožiak - predseda Slovenskej historickej spoločnosti (Foto: Z. Hasarová)

Činnosť SHS predstavil jej predseda PhDr. Rastislav Kožiak, PhD., ktorý zdôraznil, že okrem vytvárania „histórie pre históriu“, je dôležité aj prezentovať výsledky výskumu historikov verejnosti. Predstavil web stránku SHS, ktorá mapuje históriu spoločnosti od jej založenia v roku 1946, ale prináša informácie

aj o pripravovaných podujatiach. SHS tvoria jej členovia, ktorí musia mať profesionálne historické vzdelanie, minimálne v bakalárskom stupni štúdia. Nového člena musia odporučiť dvaja členovia SHS. Jeho prijatie schvaľuje Výbor SHS. Členovia sú rozdelení do odborných sekcií. Pri organizovaní lokálnych podujatí sú dôležité regionálne sekcie SHS, ktoré propagujú historický výskum. SHS sa začína viac otvárať celospoločenskému daniu a preto ju aj viac zaujíma vzdelávanie budúcich historikov a učiteľov dejepisu. Preto zastrešuje každoročné zasadnutia vedúcich katedrií histórií z celého Slovenska, kde sa diskutuje o kvalite vzdelávania budúcich učiteľov a profesionálnych historikov. Minulý rok sa stretnutie konalo v Košiciach a bolo zamerané na obsah doktorandského štúdia. Toho roku je v pláne zrevidovanie opisu študijných plánov pre študijné programy histórie a dejepisu.

Každých päť rokov organizuje spoločnosť historikov výročný zjazd. Posledný, v poradí už pätnásty, sa konal minulý rok v máji v Skalici. K jeho výsledkom sa bližšie vyjadrila aj podpredsedníčka SHS Gabriela Dudeková. Pripomenula to, ako sa v minulosti historiografia politizovala. Na zjazde sa diskutovalo o plagátorstve, vzťahu médií a historikov, o scientometrii a etike v historickom výskume. Upozornilo sa na hrozby, ktoré prináša súčasný svet a na to, že humanitné a spoločenské vedy sú zatlačované do úzadia. Väčšina politikov si myslí, že odpovede na problémy sa dajú hľadať iba v prírodných, technických či ekonomických vedách. Na zjazde bola prijatá výzva, aby sa vrátila dotácia vyučovacích hodín dejepisu na druhom stupni ZŠ na dve hodiny týždenne, tak ako tomu bolo pred reformou v roku 2008. Žiak na základnej škole nemá iba mechanicky preberať informácie, ale už ich má aj vedieť kriticky hodnotiť, k čomu by ho mal priviesť aj dejepis. Zníženie dôrazu na vyučovanie dejepisu môže mať za dôsledok slabšie všeobecné vedomosti o spoločnosti, ktoré môžeme medzi študentmi sledovať už aj v súčasnosti. Preto SHS založila novú sekciu učiteľov dejepisu, kde budú môcť riešiť akútne problémy súvisiace s výučbou tohto predmetu na školách.

Podpredseda SHS Peter Švorc predstavil činnosť Slovenského národného komitétu historikov, ktorý je „ministerstvom zahraničných vecí“ SHS a nadväzuje bilaterálne vzťahy so zahraničím. Členka výboru, Alžbeta Bojková, sa vyjadrila k rokovaniam predmetovej komisie dejepisu s ministerstvom školstva o navýšení počtu hodín dejepisu pre 5. - 8. ročník z 1 na 2 hodiny týždenne, pričom v 9. ročníku by zostali 2 hodiny. Tento návrh komisie nebol akceptovaný, pričom bola navýšená hodinová dotácia iba pre 9. ročník z dvoch na tri hodiny týždenne. Miroslav Palárik hovoril o probléme štátom financovaných grantových schém VEGA a KEGA. Ich výstupmi sú v prípade histórie najčastejšie publikácie, ktoré sú ťažko dostupné verejnosti, nakoľko nie je možný ich predaj v kníhkupectvách. Predseda SHS Rastislav Kožiak upozornil, že ministerstvo školstva hodlalo vytvoriť web stránku, kde by mali byť tieto publikácie zadarmo prístupné v pdf formáte. Doteraz však takýto portál vytvorený nebol. Vladimír Koppan počas diskusie predstavil aktivity študentského historického spolku – Konštantínovho historického spolku, ktorý pôsobí pri Katedre histórie FF UKF v Nitre. Predsedníctvo slovenskej historickej spoločnosti do budúcnosti prisľúbilo finančnú, ale aj odbornú

pomoc študentom pri organizovaní rôznych podujatí, ktoré popularizujú históriu medzi širokou laickou verejnosťou.

Po diskusii nasledovalo každoročné odovzdávanie výročných cien SHS za diela publikované v roku 2016. Návrhy, ktoré môže podať ktorýkoľvek občan Slovenskej republiky, vyhodnotila komisia, ktorú menoval Výbor SHS. Tá zároveň pripravila aj nomináciu navrhovaných vedeckých diel. Laureátov cien predstavila podpredsedníčka SHS Gabriela Dudeková. Ocenení boli:

V kategórii vedecká práca prof. PhDr. Peter Švorc, CSc za dielo: *Štrbské vizitácie a ich aktéri. Od Tolerančného patentu po prvú svetovú vojnu.*

Obrázok č. 2: Peter Švorc - laureát Výročnej ceny SHS za vedeckú prácu (Foto: Z. Hasarová)

V kategórii populárno-vedecká práca Mgr. Martin Furman, PhD. za publikáciu: *Opevnenia na Liptove. Refúgiá, hradiská a hrádky od praveku po stredovek.*

Obrázok č. 3: Martin Furman - držiteľ Výročnej ceny SHS za populárno-vedeckú prácu (Foto: Z. Hasarová)

Za edíciu prameňov PhDr. Erika Mayerová, PhD. - Mgr. Miroslav Lacko, PhD.:
Das älteste Stadtbuch von Schmöllnitz 1410–1735. Eine Quelle zu den mitteleuropäischen wirtschaftlichen Verflechtungen.

Obrázok č. 4: Erika Mayerová a Miroslav Lacko - ocenení Výročnou cenou SHS za edíciu prameňov (Foto: Z. Hasarová)

Záverečná časť programu bola venovaná besede na tému: *Prejavy režimu slovenského štátu 1939–1945 v regiónoch*. Besedu moderoval Róbert Arpáš. Na úvod vystúpil Ivan Kamenec. Podľa neho sa pri téme slovenského štátu ukazuje, že poučka "Historia magistra vitae" neplatí. Slovenský štát vznikol ako vedľajší produkt politiky nacistického Nemecka voči Československej republike. Podobne vzniklo napríklad aj Chorvátsko. Okolnosti vzniku predznamenal charakter a fungovanie štátu. Historici a politológovia sa sporia, či bol politický systém slovenského štátu autoritatívny alebo totalitný. Podľa Ivana Kamenca bol totalitný, pretože už v ústave sa nachádzal článok, ktorý Hlinkovej slovenskej ľudovej strane – Strane slovenskej národnej jednoty priznával vedúcu úlohu. Totalitný režim mal však niektoré trhliny, najmä v kultúrnej oblasti. Kamenec upozornil aj na skutočnosť, že Nemci nechali v boji o moc zvíťaziť konzervatívne krídlo nad tým radikálnym, ku ktorému mali väčšie sympatie. Veľmoc postupuje voči satelitu pragmaticky a preto nechali zvíťaziť toho, kto vedel efektívnejšie kolaborovať a bol pre domácu verejnosť akceptovanejší. Slovenský štát bol prvou a jedinou krajinou, z ktorej boli vyvezení vlastní židovskí spoluobčania. Vo všetkých ostatných krajinách sa to dialo až po ich obsadení Nemeckom.

Druhou vystupujúcou bola Monika Vrzgulová, etnologička, ktorá od 90. rokov 20. storočia zaznamenáva spomienky ľudí na slovenský štát. Jej príspevkom niesol názov: *Nevyroprávane susedské histórie. Holokaust na Slovensku z dvoch*

perspektív. Priblížila výskum majoritného obyvateľstva z oblastí, kde ľudia videli perzekúcie židovského obyvateľstva. Najčastejšie reflexie boli na nosenie žltých hviezd a arizácie. Zozbieraných bolo veľa spomienok aj na chudobných Židov, ktorí žili najmä na východnom Slovensku. Nabúral sa aj stereotyp, že ľudia nevedeli, čo sa deje so Židmi. Ľudia videli, ako a kto ich viedol do transportov, z neznámych páchateľov sa stali známi. Mená gardistov ale na záznam hovoriť nechceli. Väčšina ľudí uviedla, že o týchto veciach mladšej generácii nehovorí. V 90. rokoch sa o tejto téme vytvoril paralelný diskurz, keďže predtým bola počas reálneho socializmu ignorovaná.

Na záver hovoril Miroslav Palárik o intervenciách vládnej moci v rokoch 1939-1945 do oblasti pamiatkovej starostlivosti na príklade mesta Nitry. Verejné priestranstvá sú priestorom, kde sa forumuje kolektívna pamäť. Od 2. polovice 19. storočia sa na nich začínajú objavovať pomníky a sochy, ktoré sú najčastejšie pri zmene politického režimu odstraňované. V roku 1938 začalo v Nitre tieto, slovami Ľubomíra Liptíka, rošády na piedestáloch odstránením sochy Tomáša Garriguea Masaryka, ktorého nahradila socha Milana Rastislava Štefánika. V roku 1939 bolo prikázané odstrániť štátne znaky Československej republiky. Vážne vyvolávalo najmä odstraňovanie cirkevných predmetov – sôch „maďarských“ svätcov – sv. Štefana, sv. Imricha, sv. Ladislava a sv. Alžbety, ktorí boli vládou mocou vnímaní najmä ako politickí predstavitelia spojení s dejinami Uhorského kráľovstva. Celá situácia sa vyriešila v októbri 1943, keď biskupská konferencia Slovenska odmietla odstraňovanie pamiatok z chrámov. Besedu ukončila diskusia, kde malo auditórium priestor položiť vystupujúcim otázky.

Obrázok č. 5: Účinkujúci na besede o režime slovenského štátu (Foto: Z. Hasarová)

V rámci sprievodného programu sa paralelne konal aj seminár pre učiteľov dejepisu, ktorý viedol člen Výboru SHS Viliam Kratochvíl.

Stretnutie členov Výboru SHS so študentmi a pracovníkmi FF UKF v Nitre zaznamenalo pozitívny ohlas na oboch stranách. V prezentovaných príspevkoch a následnej diskusii sa upriamila pozornosť na problémy s akými sa humanitné a spoločenské vedy v súčasnosti stretávajú, ako aj na nedostatočnú hodinovú dotáciu dejepisu pre základné školy. Je dôležité, aby pertraktovanie týchto tém pokračovala a aby sa riešenia na súčasné spoločenské problémy nachádzali aj v spolupráci s historikmi a učiteľmi dejepisu.

Tomáš Královič, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Historické dni a Historycon 2017

Historické dni majú na Katedre histórie dlhú tradíciu. Každoročne si študenti môžu vypočuť zaujímavé a poučné prednášky na rozličné témy, či už z oblasti histórie, archeológie alebo múzejníctva. Súčasný ročník sa však od minulých mierne odlišoval. Organizátori Historických dní sa po dlhšom období opäť vrátili k myšlienke ich viacdnového trvania, tentokrát obohatenej o nové, multimediálne prvky, čím učinili za dosť plurálu v názve podujatia a dokázali tiež osloviť väčšie množstvo poslucháčov.

Dňa 7. novembra 2017 sa v Akropole začal prvý deň Historických dní, venovaný pripomienke 100. výročia Veľkej októbrovej socialistickej revolúcie (VOSR), ktorá výrazným spôsobom ovplyvnila nielen budúcnosť Ruska, ale aj celého sveta. Po úvodných formalitách, ktoré sa začali poetickým výstrelom z dela ruského krížiaka Avrora, čím sa začala aj samotná revolúcia, predstavením organizačného výboru, z ktorých každý oblečený v čierno-červených odevoch a s menovkami pripomínajúcich významné osobnosti partaje Vladimíra Iľjiča Lenina a krátkym príhovorom prodekana pre vedu, výskum a postgraduálne formy štúdia Filozofickej fakulty UKF Martina Hetényiho, otvoril oficiálne úvodným slovom Historické dni zástupca z katedry histórie, Róbert Arpáš. V krátkosti priblížil okolnosti VOSR, o ktorej sa častokrát hovorí ako o revolúcii aj pod vplyvom bývalej sovietskej propagandy, no výstižnejšie by udalosť označoval termín prevrat. Bolševici dokázali umne využiť rozruch prvej svetovej vojny a tiež politickú a ekonomickú slabosť cárskeho Ruska, pričom v priebehu krátkeho časového úseku sa zmocnili 1/6 sveta. Ich vplyv sa však nezdržal len v danej oblasti, prenikol aj do ostatných krajín Európy, Ázie, Afriky či Ameriky.

Po jeho vystúpení sa hlavného slova ujal odborník na dané obdobie, Ladislav Ruman s príspevkom nazvaným: 100 rokov, veľa či málo? Hneď na začiatku vyvrátil mýtus úvodnej revolučnej piesne, ktorá mala vzniknúť až počas druhej svetovej vojny, konkrétne dva dni po začiatku operácie Barbarossa, teda útoku nacistickej Tretej ríše na Sovietsky zväz. Následne sa nevyhol ani v súčasnosti značne rozšírenej snahe o falzifikáciu dejín zo strany ruských historikov a rôznych internetových stránok a fór, či už v oblasti sovietskej invazívnej politiky do Poľska (1. septembra 2016 ruský Najvyšší súd poprel inváziu do Poľska,

pretože nedošlo k jej spomenutiu na Norimberskom procese), pobaltských krajín, ale aj do Československa v roku 1968, či napríklad ukrajinského hladomoru na počiatku 30. rokoch 20. storočia. Táto falzifikácia a šírenie propagandy sa však uskutočňuje oficiálnou cestou v podobe filmov, ktoré častokrát úmyselne menia historické skutočnosti a pravdu za vymyslené príbehy. Ďalšou témou bol aj boľševický teror, ktorý sa prejavoval už počas občianskej vojny a v rokoch 1937 – 1938 prepukol naplno. Obeťami sa stali všetky nepohodlné osoby, mnohokrát aj z najvyšších pozícií samotnej komunistickej strany či armády. Denne sa tak na popravisku ocitlo 1 500 až 5 000 ľudí.

Po krátkej diskusii nasledoval príspevok predstaviteľa Historického ústavu Slovenskej akadémie vied – Juraja Benka. S témou: Boľševická revolúcia a jej cesty do strednej Európy predstrel poslucháčom obdobie Ruska ešte pred vypuknutím VOSR. Hlavný dôvod pre jej uskutočnenie vidí práve v prvej svetovej vojne, ktorá otvorila pomyselné brány pre zmenu absolutistického režimu v krajine. Boľševická revolúcia totižto nebola jedinou v krajine v danom období, keď krátko pred ňou sa odohrala aj revolúcia demokratických síl. Práve vojna vytvorila objektívne podmienky pre radikalizáciu spoločnosti.

Prvý deň Historických dní bol obohatený aj o film Bitka o Sevastopol', ktorý nasledoval po vystúpení Juraja Benka, a ktorý študentom a poslucháčom vykreslil osudy tohto mesta počas druhej svetovej vojny.

Po krátkej prestávke nasledovala druhá časť podujatia, ktorá začala interaktívnym kvízom pripraveným Zuzanou Hasarovou a Vladimírom Koppanom. V ňom museli študenti pomocou mobilnej aplikácie čo najrýchlejšie odpovedať na 10 otázok, venovaných udalostiam a osobnostiam VOSR. Prví traja najrýchlejší na záver dostali hodnotné ceny v podobe knižných publikácií či tričiek s logom katedry.

Ďalšou vystupujúcou bola Adriana Kičková, ktorá priblížila osudy žien v Červenej armáde. Tie zohrali počas druhej svetovej vojny, podobne, ako aj v iných krajinách, dôležitú úlohu vo vojnovom priemysle a armáde napríklad ako vodičky nákladných a osobných automobilov, spojovateľky, ale objavili sa aj v prvých líniiach, kde obsluhovali delostrelecké batérie.

Okrem vyučujúcich na Historických dňoch dostali priestor aj študenti, predstavitelia Konštantínovho historického spolku, ktorý už niekoľko rokov aktívne figuruje pri katedre. Išlo konkrétne o Máriu Molnárovú, ktorá nadviazala na predchádzajúci referát a prezentovala príspevok o významných ženách, ktoré sa aktívne zúčastňovali na politickom a kultúrnom dianí za hradbami Kremľa. Jednou z nich bola napríklad Svetlana Josifovna Alliluyeva, dcéra sovietskeho diktátora Josifa Stalina. Tému propagandy zase predstavila Viktória Rigová v podobe vysvetlenia jej samotnej podstaty, spôsobov jej šírenia a uplatnenia napríklad vo filmovom priemysle.

Druhý deň, 8. novembra, sa Historické dni zamerali na popularizáciu histórie v jej rôznych formách. Akcia dostala vlastný názor Historycon a jej organizátormi boli občianske združenie Herodotos spolu s Konštantínovým historickým spolkom. Prvým vystupujúcim sa stal Jozef Kuric, stredoškolský učiteľ a knižný blogger, ktorý v diskusii s jednou z moderátoriek, Viktóriou Rigovou (druhým

moderátorom dňa bol Vladimír Koppan), rozobrali témy venujúce sa vyučovaniu dejepisu na školách, knihám s historickou tematikou, ich popularite či knižným recenziám. Spoločne však nazreli aj do oblasti, ktorá v súčasnosti hýbe politickými udalosťami nielen na Slovensku, a to do boja proti extrémizmu, čo vyvolalo aj živú diskusiu medzi študentmi.

Medzi ďalšími významnými osobnosťami, ktoré vystúpili na Historycone bol Pavel Dvořák z vydavateľstva Rak v Bratislave. Okrem zaujímavého opisu ťažkých začiatkov vo vydavateľstve otvoril aj tému významu histórie pre laickú verejnosť. Po jeho vystúpení nasledoval predaj a následná autogramiáda jeho diel.

Nitriansku komunitnú nadáciu zastupovala jej projektová manažérka Eva Vargová. Študentov oboznámila s možnosťami čerpania financií prostredníctvom rôznych grantových výziev.

Organizáciu Post Bellum prezentoval náš absolvent, v súčasnosti doktorand na Historickom ústave SAV, Filip Pavčík. Post Bellum zachytáva spomienky pamätníkov, ktoré potom zverejňuje na vlastnej webstránke a zabezpečuje tak distribúciu pohľadu staršej generácie na rôzne traumatizujúce udalosti z minulosti.

Za reklamnú agentúru TRIAD vystúpil Martin Woska, čím uzatvoril aj doobedňajší prednáškový blok dňa. Rôzne historické udalosti sa často stávajú vhodným materiálom a námetom pre reklamu. Woska to ukázal na príklade reklamného spotu venovaného 17. novembru – Dňu boja za slobodu a demokraciu, ktorý agentúra pripravila pre jedného zo slovenských mobilných operátorov. Predostrel aj možnosti pre kreatívnych študentov, ktoré im ponúka reklamný trh. Jedným z najdôležitejších kritérií pri výberových konaniach do reklamných agentúr sú kreativita, vôľa učiť sa a byť otvorený novým veciam.

Záverečné vystúpenia podujatia obstarali významný slovenský spisovateľ historických románov Juraj Červenák a Peter Jenčík z občianskeho združenia Hradiská, ktorý priblížil problematiku záchrany hradísk a predostrel aj vývoj ich internetového portálu.

Organizátorský výbor oboch dní (Ladislav Ruman, Adriana Kičková, Zuzana Hasarová, Róbert Apráš, Viktória Rigová, Vladimír Koppan, Mária Molnárová, Lukáš Trnkóci, Kristína Koppanová, Peter Štefaňák, Bianka Beláková, Patrícia Ďručanová, Tomáš Královič, Jakub Havran) prekonal najvyššie očakávania a pozitívne ohlasy potvrdili, že hodiny venované organizácii podujatia sa vyplatili. Okrem prednášok a vystúpení však boli počas Historických dní 2017 zavedené aj novinky v podobe priameho online prenosu vysielaného na facebookovej stránke Katedry histórie FF UKF v Nitre, ako aj možnosti položiť otázky vystupujúcim prostredníctvom online aplikácie.

Lukáš Trnkóci, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre